

äfven afgifva min röst, huru litet den än kan betyda, emedan jag anser det som en samsvetssak att, såvidt jag kan, bidra till att landets ungdom icke i någon samhällsklass får lekamligen och andlingen förderfvas. Jag tror, att ingen af landets lagstiftare, om det vore fråga om hans egna barn, och man sade: väck upp dem hvarje natt klockan half tolf, låt dem vaka till klockan sju på morgonen och då lägga sig, skulle bidra till en lag, hvilken ålade honom att iakttaga detta förfarande vid sina barns uppfostran, utan hvar och en skall, hvad hans egna barn ankommer, yttra den öfvertygelse, att ett sådant lefnadssätt är för dem både andligen och lekamligen ett förderf. Jag anser visst, att den läkare, som gifver intyg öfver att ett barn vid denna ålder utan skada för dess helsa kan arbeta nattetid, icke har ett alltför ömtåligt samvete. Men jag hyser också det hopp, att vårt lands läkare aldrig skola utfärda sådana intyg. Det kan dock vara händelsen, att många läkare skulle blifva ställda i en mycket svår ställning mellan sin öfvertygelse och icke blott fabriksägarens utan föräldrarnes påtryckning, hvilka föräldrar kunna anföra sin fattigdom och nödvändigheten för dem att ega ett tillskott till barnens uppfostran genom detta barnens arbete. Och äfven vanans makt kan verka, då läkaren sett, huru nödvändigt för fattiga föräldrar det är, att deras barn bidra till familjens utkomst, äfven med det strängaste arbete. Jag önskar för min del icke, att läkaren måtte sättas i denna svåra mellanhand, att af den ena eller andra af alla möjliga omständigheter låta förmå sig att afgifva ett intyg, hvilket han i sin innersta själ anser vara oriktigt. En ärad talare har yttrat, att vi icke i denna fråga kunna stödja oss på utlandets erfarenhet, utan på vår egen. Det är i så många andra frågor vi ansett oss berättigade att följa längre komna nationers exempel och att stödja oss på deras erfarenhet, att jag tror att vi äfven i denna fråga kunna göra det och med mycket större skäl, än i många andra. Ty i sådana länder, som England, Frankrike, Tyskland har erfarenheten varit rik, och der finnes en erfarenhet icke blott från decennier, utan från århundraden. Någon härmed jemförlig erfarenhet hafva vi icke i vårt eget land att räkna på. Dessutom känna vi alla, att isynnerhet i dessa sydliga länder, i Tyskland och Frankrike, ungdomen är tidigare utvecklad än i vårt land; och hvad som der således för en starkare ungdom icke ansetts tillbörligt och lofligt, detta böra vi så mycket mindre anse vara godt nog för vår ungdom, som utvecklas så långsamt och sent. Jag beklagar blott att hvarken i nådiga propositionen eller utskottets förslag någon skilnad gjorts mellan manliga och qvinliga arbetare. Det hade varit skäl att utsträcka åldersåren för den qvinliga ungdomen vida längre än för den manliga, ty deras deltagande i nattarbete måste, såsom lätt kan slutas och såsom erfarenheten i andra länder intygat, hafva vida svårare och beklagansvärdare följder, än den manliga ungdomens.

168 . ETT STYCKE SVIT AF SENASTE SKOLLÄRAREMÖTES FÖRHANDLINGAR.

Morgonbladet n:o 264, 12. XI 1877

Herr H. L. Melander har i Morgonbladet n:o 255 & 256 uppträdt såsom *personligen* förnärmad i mina yttranden (n:o 251) om skolläraryremötets förhandlingar angående det dubbla undervisningsspråket på lyceerna. Jag är därför skyldig afgifva förklaring.

För det första skall hr M. på mötet hafva yttrat, att historien mindre väl lämpar sig för meddelande af undervisning uteslutande på det andra inhemska språket från och med lyceernas femte klass. Härom står nu intet i Morgonbladets referat från mötet, hvilket jag citerade såsom källa och väl var berättigad följa, då detsamma fått utan anmärkning offentliggöras. Häri har alltså hr M. att hålla sig till Morgonbladet. Men äfven min uppfattning af Morgonbladsreferatet, att nemligen normallycei öfverlärare i historie yttrat sig icke hafva en enda timme att aflåta för ändamålet, förklaras vara obefogad. Medgifves, att uttrycket var figurligt. Men i strid med hr M. kan jag ännu icke inse annat, än att hans yttrande enligt referatet går ut derpå, att undervisningen i historie icke medger, att på några af derät anslagna lärotimmar det andra inhemska språket begagnas såsom undervisningspråk, eller att orden: »Hvad förslaget att läsa historien på det andra språket beträffade, opponerade sig talaren afgjordt deremot» kunna fattas i annan mening. Detta motsäges icke af det härpå följande. Ty om lärjungen skulle läsa läroboken utantill, såsom talaren påstod, vore väl detta en vunnit kunskap i undervisningsspråket, ehuru ett dåligt och framstegen högligen retarderande sätt att lära historien. Hr M bekräftar numera en sådan uppfattning, ehuru ur annan synpunkt, då han förklarar, att öfningen i modersmålet såsom en »synnerligt viktig punkt» af historieundervisningen skulle gå förlo-rad genom användande af det andra inhemska språket. Att denna åsigt vederlägger den om historiens synnerliga olämplighet såsom ämne för undervisning på det andra inhemska språket, är en sak för sig.

Hr M. påstår för det andra, att jag mot honom »framkastat åtskilliga ganska obetänkta insinuationer och sidohugg». Hvari dessa skulle bestått, har dock hr. M. glömt att omtala. Men han synes också hafva glömt, att jag i honom har en gammal medlärare och, såsom jag förmenat, – gammal vän, och derföre minst mot honom skulle »framkastat» hvarken det ena eller det andra. Jag kan endast gissa, att han för ett ögonblick ansett sig vara den enda historielärare i landet, och normallyceum det enda, i hvilket historie i min tanke läses förvändt, och der de förderfliga abiturienttentamina begagnas för inpluggande af snart glömda minneslexor – icke minst i historien, hvars läsning i skolan företrädesvis måste vara på minneslexor bygd. Mitt »kantänka»! gäller väl uppenbart antydda läsning samt protestens betydelse-löshet med afseende härå, icke någon person, icke ens någon persons meningar. Som hr M. synes dela min åsigt, hade mina yttranden i denna sak icke bordt stöta honom. Personlig syftning hade endast orden: »Nit för läroämnet är hos en lärare högst berömvärdt.»

Till samma klass af misstänksam granntyckthet måste föras hr M:s föregifvande, att jag skulle »tadlat, att öfverlärarne vid normallyceum diskuterat frågan från en inskränkt slentrianmessig synpunkt,» hvilket föregifvande likaså saknar citation. Men offentligt uppträdande måste tåla offentlig kritik; och så ofelbara äro herrar öfverlärare icke, att ingen skulle våga hysa och yttra någon annan mening än deras. Till öfverflöd försäkrar hr M., att mellan dem och mig divergensen i den omtvistade frågan vore nästan ingen. Förlåtligt måste dock anses, att jag icke kunnat ana till något, som så omsorgsfullt hemlighållits. Om de »aldrig haft något emot, att undervisningen på dessa (»skolans högre») klasser försiggår på sagda (»andra inhemska») språk, när eleverna äro tillräckligt förberedda», är det skada, att de hvarken vid landtdagen eller på skolläraremötet låtit något härom förljuda, tvärtom delvis förnekad det.

I sak repeterar hr M. endast det gamla. Jag anser onödigt att från min sida besvära läsaren dermed. Ordinationen, att elevernas föräldrar, som oftast kämpa med nöd, för att bekosta barnen skolgång, må under ferierna sända dem hit och dit för att lära, hvad icke skolan åtager sig att lära, är lätt gifven; men derigenom bortordineras icke de anspråk, landet med rätta ställer på sina skolor.

Vid lugnare besinnande torde väl Hr. M. medgifva, att hans polemiska språk icke tillhör den omtalade »vigtiga frukten» af undervisningen i historie, som väl oss framför alla vetenskaper bör lära tolerans, lugn i livvets skiften och erkännande af individens ringhet.

10

Herr lektor Kihlmans förklaring vid mötet: »det skolan nog skulle vid studentexamen kunna prestera mera i det andra språket, blott universitetet ville minska sina förordningar (fordringar?) i studentexamen», hade väl förtjenat afseende, om också icke såsom enligt Hr M:s mening ett uttryck för herrar öfverlärarens åsigt. Ty i denna mening motsades det af förklaringen »från latinet borde intet tagas». När det kommer till kritan, d. v. s. till frågan att afstå timmar åt det andra inhemska språket, skulle det väl så ljuda från talrika håll. I prestandet, som dock borde representera någon pedagogik, fann man icke skäl att votera ens mot ryskan på lycéi lägsta klasser. Frågan gäller dock isynnehet de högre klasserna. Hvarifrån på dem det väl behöfliga timtalet skall tagas och tid till flera scripta än *ett hvarannan vecka*, såsom nu brukas, ville jag ingalunda åtaga mig att utreda. För min del skulle jag icke anse ens historien på dessa klasser hafva timmar att aflåta, ehuru Hr M. med stor frikostighet synes vara af annan tanke. Ingen har hittills gifvit något förslag till sättet för de stora löftenas uppfyllande. Min öfvertygelse är också, att det i all framtid kommer att stanna härvid. Men det kan dock idkeligen repeteras, hvad ingen betvivlar: ökade lärotimmar för det andra språket äro att föredraga framför två undervisningsspråk.

20

30

Men den åberopade förklaringen visar på den verkliga *causamali: lexläsningen* och examensväsendet vid universitetet.

Tidigare var filosofiska fakultetens dekanus ensam examinator i studentexamen. Följden var, att förhöret blef noggrannare i en del, endast form i andra ämnen, årligen vexlande med ombytet af dekanus. Man erkände, att ansvaret för abiturientens mogenhet tillhörde skolan. Och i sjelfva verket kan universitetets rätt att tillbakavisa en af den offentliga skolan dimitterad elev icke grundas på något förnuftigt skäl. Skolan må vägra dimission. Men ger den dimissionsbetyg, så äro lärjungens målsmän och han sjelf berättigade att lita derpå. Betyget utfärdas i statsmaktens uppdrag; och om staten finner för godt att ogilla sina funktionärers åtgärder, skall den enskildas rätt icke lida derpå. Med lika rätt kunde eljest Skolöfverstyrelsen och andra myndigheter underkänna universitetets examensbetyg.

40

Efter universitetets flyttning och sedan första upplagan af nya statuter tillverkats, förändrades genom dem äfven formen för studentexamen. Den har sedan genomgått flera nya omstöpningar, hvilkas stående tendens varit, att allt mera göra densamma till ett strängt förhörande af inlärdas lexor. Sedan skolorna fått sig dimissionsterminen anslagen till öfverläsning af examenslexan, får examensutskottet med lust och glädje sköta sitt kall att förhöra densamma.

50

I Sverige, der man laborerar med samma lexläsningsmetod och dess frukter, sker examen vid skolan; men universitetsprofessorerna flacka kring land och rike, för att öfvervara densamma. Här i landet vore det

opåkalladt att bereda dem denna nya distraktion, då redan nu för många embetet hotar blifva en bisak. Vi hafva en skolöfverstyrelse, med en öfverkontrollör i senaten. Universitetet såsom andra öfverkontrollör är rent och skadligt öfverflöd. Befinnes det, att lyceerna sända dåliga alumner, kan universitetsstyrelsen klaga i senaten. Skolöfverstyrelsen åter behöfver icke vara representerad vid hvarje abiturientexamen, utan blott göra sig förvissad om tillståndet och lärarenas samvetsgrannhet vid hvarje lyceum. Der tillståndet befinnes vara otillfredsställande, der må äfven abiturientexamen anställas hvarje år, tills bättring följer, och i öfrigt efter det större ombyte af lärare skett. Kan allsingen tillit hafvas till ett lärarekollegium, så hjälpa inga examina och kontroller.

J. V. S.

169 YTTRANDE VID LANTDAGEN 13. XI 1877

Protokoll fördt hos Finlands Ridderskap och Adel

20 Herr *Snellman*, Johan Vilhelm: Då tvenne så sakkunnige män förut yttrat sig mot utskottets förslag i denna punkt, är det väl på sätt och vis öfverflödigt att jag förenar mig i deras uttalanden. Dock anhåller jag ödmjukast få framhålla några omständigheter, som icke blifvit nämnda. Jag håller mig först till det af utskottet för förslaget anförda motiv. Det viktigaste är, att utskottets anser, att för en affärsanstalts ledning bör sökas affrärmän. Hela denna sträfvan, att mer och mer göra Finlands bank till en affär, måste jag för min del anse fullkomligt principvidrig. Det har icke varit meningen med Finlands banks inrättande och kan icke vara meningen med dess upprätthållande, att

30 Finlands bank skall monopolisera all bankrörelse i landet och hindra uppkomsten af privata banker. Finlands bank kan göra detta genom de många företräden banken åtnjuter framför alla andra banker i landet. Finlands banks sedlar mottagas i kronans kassor. Det är derföre Finlands banks sedlar alltid komma att i landet vara gångbara. Finlands bank har flere fördelar sig medgifna i afseende å postförsändningar, i förhållande till de juridiska myndigheterna i landet o. s. v.; allt företräden, hvilka en privat bank icke eger. Dessutom är Finlands banks direktion likasom herrar bankfullmäktige icke, vid bestämmandet utaf diskontränor och låneränor, alls beroende af affärsställningen i landet. De kunna höja eller sänka dessa räntor, kan man säga, efter behag; de kunna afse vinst för banken såsom i en privat affär, men de kunna också afse endast säkerhet för banken, göra större urval bland låntagare genom låga räntor och välja endast de säkraste o. s. v. Det är en allmänt erkänd sanning, att staten icke bör bedrifva affärer. Finlands ständer anse sig naturligtvis icke utgöra staten. Men Finlands ständer utgöra dock en statsmakt, och det bör gälla äfven för Finlands ständer att icke drifva affärer. Min åsigt är derföre, att Finlands bank bör sträfva till att såsom affärsanstalt göra sig mer och mer obehöflig. Dess åliggande är att upprätthålla cirkulationsmedlets i landet värde.

40 Detta är dess förnämsta uppgift. Föröfrigt, om också Finlands bank icke helt och hållet upphör med låneaffärer, såsom den upphört med emottagande af depositioner, så är det dock skäl att denna lånerörelse må inskränkas till minsta möjliga. Landets ständer göra i min tanke landet mera skada genom utsträckande af affärsrörelsen i banken, än de göra landet gagn genom den bankvinst, som ständerna ega att